

(مقاله پژوهشی)

رابطه سواد اخلاقی، تعامل استاد / دانشجو و توانمند سازی

روانشناختی دانشجویان

زینب طولابی*

گروه مدیریت، دانشکده ادبیات، دانشگاه ایلام

(تاریخ دریافت: ۹۵/۸/۱۰، تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۰/۲۶)

چکیده

زمینه: دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به عنوان بالا ترین نهادهای آموزشی و تربیتی در آموزش ارزش‌های اخلاقی، توانمندسازی دانشجویان و تقویت مهارت‌های ارتباطی آنان نقشی مهم و اساسی ایفا می‌کنند. پژوهش حاضر بر آن است که رابطه سواد اخلاقی با تعامل استاد/دانشجو و توانمندسازی روان شناختی دانشجویان را بررسی نماید.

روش: روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی و از نظر هدف جز تحقیقات کاربردی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه دانشجویان گروه‌های مدیریت، اقتصاد و حسابداری دانشگاه ایلام در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ است که تعداد آنها ۵۰۰ دانشجو می‌باشد. با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس فرمول کوکران ۲۱۷ نفر به عنوان حجم نمونه برآورد شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه توانمندسازی روانشناختی، پرسشنامه تعامل استاد - دانشجو و پرسشنامه سواد اخلاقی است. داده‌ها با استفاده از روش تحلیل رگرسیون و ضریب همبستگی پیرسون تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد که از بین مؤلفه‌های سواد اخلاقی دو مؤلفه حساسیت اخلاقی و تخیل اخلاقی رابطه قوی با توانمندسازی دانشجویان دارند و مؤلفه استدلال ورزی اخلاقی رابطه معنی‌داری با تعامل استاد/دانشجو دارد.

نتیجه‌گیری: با توجه به این که سواد اخلاقی به عنوان یک عامل مرتبط با تعامل استاد /دانشجو و توانمندسازی دانشجویان است مانند سایر انواع سواد، می‌تواند توسط دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی آموخته شود و توانایی برقراری ارتباط متقابل و مناسب در روابط دانشجویان با اساتید را ایجاد کند.

کلیدواژه‌گان: اخلاق، سواد اخلاقی، توانمندسازی، توانمندسازی روانشناختی

سرآغاز

دسترسی به جدیدترین یافته‌های علمی و تبادل تجربیات فراهم می‌کند. تعاملات مناسب و بهره‌مندی از روابط مثبت و سازنده نیازمند آگاهی از اصول و مبانی اخلاقی است که تعاملات بین فردی را قابل اعتماد نموده و زمینه را برای انتقال علم و اطلاعات فراهم می‌کند. سواد اخلاقی بازتعریفی از اصول، قواعد و ارزش‌های اخلاقی است که در سایه آنها روابط تقویت می‌شود. سواد اخلاقی^۱ را می‌توان ترکیبی از واژه اخلاق و سواد دانست. اخلاق جمع مخلوق از ماده «خ ل ق» است که ناظر بر شکل ظاهری انسان است (۱). سواد اخلاقی را توان واکنش و خواندن مؤلفه‌های اساسی جهان اخلاقی می‌دانند (۲). بر این

ارتباطات علمی در درون سازمان‌های آموزشی و پژوهشی و نیز فراتر از مرزهای آنها همواره یکی از عوامل تأثیرگذار بر تولید و گسترش دانش بوده است. این ارتباطات زمینه ایجاد انسجام و هماهنگی در جامعه علمی، تعامل دیدگاه‌ها، ترکیب ایده‌ها و ایجاد نظریه‌های جدید، برقراری روابط بین نهادی در علم و بازسازی مداوم نظام‌های بنیادی دانش را فراهم می‌آورند. پیشرفت علمی دانشجویان امروزه در سایه ایجاد روابط و تعاملات سازنده درون گروهی و برون گروهی امکان‌پذیر است. فضای علمی حاکم بر دانشگاه‌ها مهم‌ترین فرصت را برای

اساس وجود واژه سواد در کنار اخلاق به این معناست که کنش اخلاقی را به نوعی توانش وابسته سازد، توانشی که مانند انواع دیگر سوادها قابل اکتساب است. بنابراین بکارگیری واژه «سواد» در این ترکیب می‌تواند ناشی از رشد توانش‌ها و مهارت‌های پیش نیاز رفتار اخلاقی^۲ باشد.

مفهوم سواد اخلاقی شامل سه بعد اساسی حساسیت اخلاقی، مهارت‌های استدلال ورزی اخلاقی و تخیل اخلاقی است (۳). برخی از محققان بر این نکته تاکید می‌ورزند که نباید این مؤلفه‌ها را در مقام اموری مجزا به شمار آورد. همه این مؤلفه‌ها دارای اثرات متقابل بر یکدیگرند و می‌توانند منجر به تقویت یکدیگر شوند و سرانجام رفتار اخلاقی را شکل دهند. با توجه به اینکه حضور آن‌ها برای تحقق سواد اخلاقی لازم است، نظام تعلیم و تربیت نیز در مقام یکی از متولیان ایجاد و توسعه سواد اخلاقی باید به تمام این ابعاد توجه کند (۳).

مفهوم سواد با مفهوم اکتساب در پیوند است. این اکتساب بیانگر آن است که مهارت‌ها و توانش‌ها متناظر با سواد آموزی نیستند که به‌طور زیستی و در فرآیند رشد خود به خودی در انسان ایجاد شوند. بنابراین، هر جا بحث از سواد مطرح است، نمی‌توان فقط به مهارت‌های مکانیکی بسنده کرد و باید محتوای دانشی را نیز در نظر گرفت. بنابراین، محتوای دانشی، عنصر مفهومی دیگری است که مفهوم سواد را تقویت می‌کند (۴).

استفاده از واژه سواد در سواد اخلاقی نوعی تاکید بر ورود اخلاق به مراکز آموزشی و لزوم داشتن برنامه برای تقویت آن است. گره خوردن مفهوم سواد اخلاقی با فهم و دانش اخلاقی، اخلاق را هم سطح با سایر سوادهای مورد نیاز انسان قرن بیست و یکم، از جمله سواد فناوری، سواد حساب کردن، سواد علمی و سواد خواندن، برای زندگی فرض می‌کند. مؤلفه‌های مفهومی اخلاق نیز از ابعاد مختلف، بر ترکیب سواد اخلاقی تأثیرگذارند. به نظر می‌رسد از یک سو، مفهوم قاعده و ارزش به عنوان رکن اخلاق می‌بایست جایگاهی محوری در سواد اخلاقی داشته باشد. در نظر گرفتن کنش انسانی به عنوان مؤلفه سازنده اخلاق، تأثیر ویژه‌ای بر تعریف سواد اخلاقی خواهد داشت. همچنین، مفهوم سواد اخلاقی با محور قرار دادن اخلاقی بودن تصمیم‌گیری، تلاش دارد تا توانش‌های مورد نیاز برای این

مهم را در دانشجویان نهادینه کند. بنابراین، تجربه و تمرین، جهت نهادینه‌سازی این توانش‌ها از جمله عناصر اساسی سواد اخلاقی به شمار می‌روند. سواد اخلاقی دارای ابعاد حساسیت اخلاقی^۴، استدلال ورزی^۵، و تخیل اخلاقی^۶ است.

همچنان که در یک جامعه تعاملات و کنش‌های متقابل افراد، رفتارهای اجتماعی آنان را تشکیل می‌دهد (۵). علم نیز نهادی اجتماعی است که به حتم از طریق کنش متقابل اجتماعی با دیگران و سایر دانشمندان توسعه پیدا می‌کند. بر این اساس تعاملات و ارتباطات بین دانشجویان و استادان یکی از اصلی‌ترین عرصه‌های ارتباطات در آموزش عالی و مهم‌ترین سرمایه دانشگاهی می‌شود (۶). اهمیت روابط استاد - دانشجو تا حدی است که آموزش عالی بریتانیا با نمونه‌های دانشگاهی آکسفورد و کمبریج، از طریق ارتباطات غیر رسمی استاد و دانشجو از سایر الگوهای آموزش عالی متمایز می‌شود (۴).

رشد علمی دانشجویان همواره از طریق گسترش سواد آنان در زمینه‌های گوناگون تسهیل شده است. از دیر باز تا کنون دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی آموزش انواع سواد را به عنوان یک استراتژی جهت ارتقاء رشد علمی در دانشجویان تاکید کرده اند، اما رشد اخلاقی دانشجویان از یک سو همواره به عنوان یک امر بدیهی و غیر قابل تغییر به عنوان دغدغه مراکز علمی و خانواده‌ها مطرح بوده است. از سوی دیگر دغدغه آزمون‌های دانشگاهی، بسیاری از نگرانی‌های معطوف به تربیت اخلاقی دانشجویان را حد اقل در یک سوم دوران تحصیل به حاشیه کشانده است. اهمیت دست‌یابی به علوم روز و تلاش در جهت موفقیت در رقابت‌های علمی نیازمند برقراری روابط و تعاملات در سایه اخلاق است. در کنگره بین‌المللی اخلاق در آموزش تعریف واژه اخلاق به عنوان شکلی از الگوی رفتار و روابط درون شخصی و برون شخصی تعریف شده است که در آن رعایت حقوق طرف مقابل اهمیت خاص دارد. (۷)

دانشگاه به عنوان عالی‌ترین نهاد آموزشی و تربیتی در آموزش ارزش‌های اخلاقی و توانمندسازی دانشجویان نقشی مهم و اساسی ایفا می‌کند. در دنیای سازمانی نیروی انسانی با اخلاق و کارآمد، شاخص عمده برتری یک سازمان نسبت به سازمان‌های دیگر است به طوری که وجود نیروهای انسانی

توانمند و تعهد به سازمان ضمن کاهش غیبت، تاخیر و جابجایی، باعث افزایش چشمگیر عملکرد سازمان، نشاط روحی کارکنان، تجلی بهتر اهداف متعالی سازمان و نیز دستیابی به اهداف فردی خواهد شد^(۸). موضوع فوق در بستر آموزش عالی نیز صادق است و محیط‌های دانشگاهی به منابع انسانی با اخلاق و توانمند نیاز دارند و توانمندسازی این عنصر دانشگاهی همواره مورد توجه صاحب‌نظران و کانون توجه پژوهش‌ها بوده است.

دانشجو با ورود به دانشگاه فقط از نظر کنش‌های غیرآکادمیک، نگرش‌های دینی، سیاسی و اجتماعی متحول می‌شود و چندان نمی‌تواند به کارکردها و رسالت‌های اساسی دانشگاه که تولید دانش و انتقال آن و به عبارت دیگر کنش ارتباطی و گفتمانی است، دست یابد^(۹) تعاملات مثبت و سازنده بین دانشجویان و اساتید حاصل بهره‌مندی دانشجویان از سواد اخلاقی است. دانشجویانی که علاوه بر سواد حرفه‌ای^{۱۰} و تخصصی از سواد اخلاقی بهره‌مندند تعامل توأم با احترام با اساتید خود برقرار نموده و در این راستا نسبت به دانشجویانی که قادر به برقراری این روابط نیستند می‌توانند به دانش و اطلاعات بیشتری از سوی اساتید خود دست یابند. بنا براین با برخورداری بیشتر از توانایی علمی و ارتباطی که در سایه سواد اخلاقی رخ می‌دهد، دانشجویان از خود باوری و نوعی توانمندسازی روانی بهره‌مند می‌شوند.

توانمندسازی روانشناختی^{۱۱} به عنوان یک مفهوم تربیتی در اواخر دهه ۸۰ توجه بسیاری از پژوهشگران، صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران مدیریت و روانشناسی را به خود جلب کرده است. توانمندسازی^{۱۲} در لغت به معنای دادن قدرت به افراد است. توانمندسازی روانشناختی به عنوان مجموعه‌ای از حالت‌های روانشناختی تعریف می‌شود این که فرد چگونه درباره کارش فکر و تجربه می‌کند و چه مقدار نقش و نفوذش در سازمان باور دارد، متمرکز است و موجب می‌گردد تا افراد احساس اعتماد به نفس و تمایل به موفقیت داشته باشند^(۱۰). علاوه بر این فرآیند توانمندسازی همیشه در حال تغییر و نوسان در پاسخ به تجارب و روابط افراد با یکدیگر است. براساس ارتباط متقابل با دیگران، توانمندسازی به دنبال یک حس

معناداری، احساس مؤثر بودن و داشتن حق انتخاب است. توانمندسازی فرآیند نفوذ بر رویدادها و پیامدهای مهم برای فرد یا گروه است و اساساً یک فرآیند انگیزشی است که فرد در طی آن یک حس توانمندی را تجربه می‌کند^(۱۱). توانمندسازی روانشناختی شامل ۵ بعد می‌باشد که محققان مختلف، آن‌ها را به شکل‌های مختلفی به کار برده‌اند. از جمله، این ابعاد را با نام‌های احساس شایستگی^{۱۳}، احساس مؤثر بودن^{۱۴}، احساس خودمختاری^{۱۵} و معنی‌داری در تحقیقات خود به کار برده‌اند. اگرچه پژوهش‌های اندکی در زمینه اخلاق و ابعاد متفاوت آن و نیز روابط متقابل استاد دانشجو و توانمندسازی دانشجویان انجام شده است، اما برخی از پژوهش‌ها به صورت مستقل متغیرهای این تحقیق را مورد بررسی قرار داده‌اند.

در برخی از پژوهش‌ها این نتایج به دست آمده است که در نظام آموزش عالی کنونی ایران، کارهای دانشجویان به صورت فردگرایانه و غیر جمعی انجام می‌شود. فضای گفتگو یا مشارکت کنشگران اجتماع علمی یا واکنش آن‌ها به این گفت‌وگو چندان عمیق نیست. به نظر می‌رسد که در دانشگاه‌های ایران نقش کنش‌های متقابل روزمره و تعاملی کم‌رنگ است. برای مثال در برخی از رشته‌های دانشگاهی در کشور ایران از قبیل علوم اجتماعی ضعف ارتباطات و مبادلات علمی بین استاد و دانشجو وجود دارد^(۱۲). در ساختار اجتماعی محیط علمی ایران تعاملات و روابط بین استادان و دانشجویان به گونه‌ای است که در آن روابط و تعاملات شکلی شکننده و زودگذر و ناپایدار دارند و ساختار اجتماعی در دانشگاه‌های ایران به روابط و تعاملات نهادینه نشده معطوف است^(۱۳).

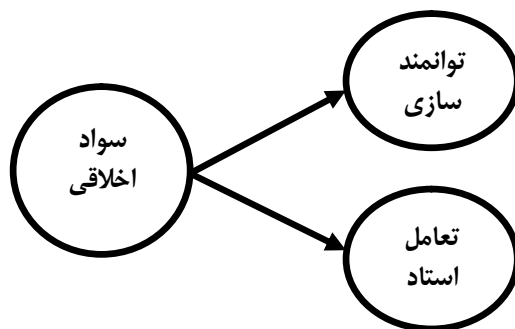
تعامل استاد دانشجو زمانی که اساتید و دانشجویان درون و بیرون از کلاس درس ارتباط برقرار می‌کنند اتفاق می‌افتد. از آنجا که اساتید می‌توانند به عنوان عامل تحول و الگوی دانشجویان عمل نمایند منبع با ارزشمندی برای تحول آنان محسوب می‌شوند. در پژوهشی با عنوان نقش تعاملات دانشجویان و استادان در تکوین سرمایه اجتماعی دانشگاهی، با برشمردن تعاملات و ارتباطات بین دانشجویان و استادان به این مفهوم به عنوان یکی از اصلی‌ترین عرصه‌های ارتباطات در آموزش عالی و به عنوان مهم‌ترین سرمایه دانشگاهی اشاره شده

روش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کار بردی و به لحاظ شیوه گردآوری و تحلیل اطلاعات توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری تحقیق را تمام دانشجویان رشته‌های مدیریت، اقتصاد و حسابداری دانشگاه ایلام در دو مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد در سال ۱۳۹۴ و به تعداد ۵۰۰ نفر تشکیل داده است. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۱۷ نفر انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بوده است. به منظور جمع‌آوری داده‌های تحقیق از سه پرسشنامه استفاده شده است. برای سنجش سواد اخلاقی از پرسشنامه سواد اخلاقی با ۹ سوال استفاده شد که سه بعد حساسیت اخلاقی، استدلال ورزی اخلاقی و تخیل اخلاقی را مورد سنجش قرار داده است. برای سنجش توانمندسازی روانشناختی از پرسشنامه توانمندسازی روانی با ۱۲ سوال استفاده شده است که ابعاد احساس شایستگی، احساس معنی‌داری و احساس استقلال را مورد سنجش قرار داده است و پرسشنامه تعامل استاد - دانشجو با ۹ سوال که تعامل اساتید و دانشجویان را در دو بعد فضای درون کلاس و فضای بیرون کلاس مورد سنجش قرار داده است. نحوه پاسخگویی به پرسشنامه‌ها براساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت تنظیم شد. به منظور دست‌یابی به نرخ مناسب بازگشت پرسشنامه‌ها بیشتر از حجم نمونه برآورده شده پرسشنامه توزیع شد. روایی پرسشنامه‌ها به صورت روایی صوری و روایی محتوایی توسط اساتید مورد پذیرش قرار گرفت. برای تعیین پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. این

است. (۱۴) نتایج پژوهشی دیگر نشان داده است که عوامل جمعیت‌شناختی و عوامل شخصیتی دانشجویان، به عنوان عوامل مؤثر در بهبود ارتباط میان استادان و دانشجویان مؤثرند (۱۵). در برخی از پژوهش‌هایی که به بررسی تعاملات و روابط بین دانشجویان و استادان پرداخته‌اند نشان داده شده است که تعاملات تازچه حد از ویژگی‌های دانشجویان و استادان تأثیر می‌پذیرد دانشجویان با جهت‌گیری فکری، عمل‌گرا و هنری با احتمال بیشتری با استادان در درون و بیرون کلاس گفتگو و بیشتر موضوعات مورد علاقه خود را مطرح می‌کنند.

بنابراین با توجه به شواهد تجربی ارائه شده به نظر می‌رسد که در کشور ایران روابط و تعاملات در جامعه علمی به طور کلان و روابط و ارتباطات دانشجویان و استادان به صورت خرد دچار ضعف و فرسایش شده است. ضرورت پرداختن به مسئله تعاملات و روابط دانشجویان با استادان و مسائل منتج از آن که روز به روز مشکلات جامعه علمی را پیچیده‌تر می‌سازد، حائز اهمیت فراوانی است. در طول سال‌های تحصیل در دانشگاه، تعامل دانشجویان با اساتید و همسالان و نیز درگیری آنان در امور تحصیلی در حدود همه جنبه‌های تحول عاطفی و شناختی آن‌ها را فرا می‌گیرد. در حقیقت اگر دانشجویان فعالانه با اساتید، دانشجویان دیگر و مواد آموزشی درگیر شوند، بیشتر احتمال دارد به سطوح بالایی از موفقیت و تحول دست یابند. بنابراین هدف این تحقیق بررسی رابطه بین سواد اخلاقی با تعاملات استاد دانشجو و توانمندسازی روان‌شناختی آنان است. به منظور تحقق این اهداف فرضیه‌هایی مبتنی بر روابط بین سواد اخلاقی توانمندسازی روان‌شناختی دانشجویان و تعامل استاد/ دانشجو مورد آزمون قرار می‌گیرد که در قالب مدل مفهومی زیر مشاهده می‌شود.

نگاره ۱. الگوی مفهومی تحقیق

جدول ۱. روابط بین ابعاد سواد اخلاقی و توانمندسازی دانشجویان

ضرایب غیر استاندارد	ضرایب استاندارد		مقدار t	سطح معنی داری	ضریب همبستگی	ضریب تعیین
	B	خطای معیار				
مقدار ثابت	۱/۹۸۸	۰/۲۷۳	۷/۳۷۲	۰/۰۰۰	۰/۴۳۳	۰/۱۸۷
حساسیت اخلاقی	۰/۲۱۵	۰/۰۷۵	۲/۸۷۶	۰/۰۰۴		
تخیل اخلاقی	۰/۲۹۴	۰/۰۶۸	۴/۳۱۸	۰/۰۰۰		
استدلال ورزی اخلاقی	-۰/۰۷۸	۰/۰۶۳	-۱/۲۴۳	۰/۲۱۵		

آزمون بر روی نمونه اصلی و به تفکیک هر یک از پرسشنامه‌ها اجرا شده است. ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه سواد اخلاقی ۰/۸۷، ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه تعامل استاد - دانشجوی ۰/۸۹، و ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه توانمندسازی روانی دانشجویان ۰/۹۸، به دست آمد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون با استفاده از نرم افزار 22 spss استفاده شده است.

یافته‌ها

نتایج حاصل از بررسی رابطه مؤلفه‌های سواد اخلاقی بر توانمندسازی با استفاده از رگرسیون چندگانه در جدول (۱) نشان داده شده است. ضریب همبستگی بین مؤلفه‌های سواد اخلاقی با توانمندسازی ۰/۴۳۳ می‌باشد. ضریب تعیین نشان می‌دهد که مؤلفه‌های سواد اخلاقی ۱۸/۷ واریانس توانمندسازی را پیش بینی می‌نمایند. آزمون فرضیه اول: با توجه به جدول رگرسیون چندگانه و نگاه به سطوح معنی داری، رابطه مؤلفه حساسیت اخلاقی با توانمندسازی روانی معنی دار است، زیرا سطح معنی داری آنها کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است، لذا فرضیه H1 در این فرضیه‌ها مبنی بر رابطه معنی دار متغیرهای مستقل (حساسیت اخلاقی) با متغیر وابسته (توانمندسازی) در سطح اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود. آزمون فرضیه دوم: با توجه به جدول رگرسیون چندگانه و نگاه به سطوح معنی داری، رابطه مؤلفه تخیل اخلاقی با توانمندسازی روانی معنی دار است، زیرا سطح معنی داری آنها کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است، لذا فرضیه H1 در این فرضیه‌ها مبنی بر رابطه معنی دار متغیرهای مستقل (تخیل اخلاقی) با متغیر وابسته (توانمندسازی) در سطح

اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود. آزمون فرضیه سوم: با توجه به جدول رگرسیون چندگانه و نگاه به سطوح معنی داری، سطح معنی داری رابطه مؤلفه استدلال ورزی اخلاقی با توانمندسازی ۰/۲۱۵ است که از سطح خطای ۰/۰۵ بزرگتر است و فرضیه H0 در این فرضیه مبنی بر عدم رابطه معنی دار متغیر مستقل (استدلال ورزی اخلاقی) با متغیر وابسته (توانمندسازی اخلاقی) در سطح اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود، لذا فرضیه ۳ تأیید نمی‌شود.

برای بررسی رابطه مؤلفه‌های سواد اخلاقی بر تعامل استاد دانشجو نیز از رگرسیون چندگانه بهره گرفته شده است که نتایج آن در جدول (۲) قابل مشاهده است. ضریب همبستگی بین مؤلفه‌های سواد اخلاقی با تعامل استاد دانشجو برابر با ۰/۳۳۱ می‌باشد. ضریب تعیین نیز نشان می‌دهد که تنها ۰/۰۵۳ از واریانس متغیر تعامل استاد دانشجو توسط مؤلفه‌های سواد اخلاقی پیش بینی می‌شود. آزمون فرضیه چهارم: با توجه به جدول رگرسیون چندگانه و نگاه به سطوح معنی داری، سطح معنی داری مؤلفه حساسیت اخلاقی با تعامل استاد دانشجو ۰/۶۷۸ است که از سطح خطای ۰/۰۵ بزرگتر است و فرضیه H0 در این فرضیه مبنی بر عدم رابطه معنی دار متغیر مستقل (حساسیت اخلاقی) با متغیر وابسته (تعامل استاد دانشجو) در سطح اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود، لذا فرضیه چهارم تأیید نمی‌شود. آزمون فرضیه پنجم: با توجه به جدول رگرسیون چندگانه و نگاه به سطوح معنی داری، سطح معنی داری مؤلفه تخیل اخلاقی با تعامل استاد دانشجو ۰/۵۱۹ است که از سطح خطای ۰/۰۵ بزرگتر است و فرضیه H0 در این فرضیه مبنی بر عدم رابطه معنی دار متغیر مستقل (تخیل اخلاقی) با متغیر وابسته (تعامل استاد دانشجو) در سطح اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود، لذا فرضیه پنجم تأیید نمی‌شود. آزمون فرضیه

جدول ۲. روابط بین ابعاد سواد اخلاقی و تعامل استاد-دانشجو

مقدار t	سطح معنی داری	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد	
				B	خطای معیار	بتا	مقدار
۵/۲۹۸	۰/۰۰۰	۰/۲۳۱	۰/۰۵۳	۱/۹۷۷	۰/۳۷۳	مقدار ثابت	
۰/۴۱۵	۰/۶۷۸			۰/۰۴۲	۰/۱۰۲	حساسیت اخلاقی	
۰/۶۴۶	۰/۵۱۹			۰/۰۶۰	۰/۰۹۳	تخیل اخلاقی	
۲/۱۵۹	۰/۰۳۲			۰/۱۸۵	۰/۰۸۵	استدلال ورزی اخلاقی	

ششم: در بین مؤلفه‌های سواد اخلاقی تنها مؤلفه استدلال ورزی اخلاقی رابطه معنی داری با تعامل استاد دانشجو دارد زیرا سطح معنی داری آن ۰/۰۳۲ است و این مقدار کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است و فرضیه H1 مبنی بر رابطه معنی دار متغیر مستقل (استدلال ورزی اخلاقی) با متغیر وابسته تعامل استاد دانشجو تأیید می‌شود یعنی فرضیه ۶ در سطح اطمینان ۰/۹۵ پذیرفته می‌شود. تحلیل رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد که مؤلفه‌های سواد اخلاقی رابطه قوی تری با توانمندسازی دارند. زیرا در مدل اول دو مؤلفه حساسیت اخلاقی و تخیل اخلاقی دارای رابطه معنی داری با توانمندسازی بودند ولی در مدل دوم تنها مؤلفه استدلال ورزی اخلاقی رابطه معنی داری با تعامل استاد دانشجو دارد. بعلاوه ضریب تعیین در مدل اول قوی تر از مدل دوم بود.

بحث

هدف این پژوهش بررسی رابطه سواد اخلاقی دانشجویان با تعاملات بین اساتید و دانشجویان و توانمندسازی روان شناختی آنان است. نتایج حاصل از بررسی فرضیات تحقیق نشان داد که مؤلفه‌های سواد اخلاقی با تعاملات بین اساتید و دانشجویان رابطه دارد نتایج این تحقیق توسط تحقیقات انجام شده در این زمینه حمایت می‌شود و با نتایج آنان همسو است (۱۴-۱۷). یکی از محورهای مهم در نظام آموزش هر جامعه‌ای، آموزش اخلاق، معیارها و ضوابط اخلاقی است. رفتار شرافتمندانه و توأم با احترام، حساس بودن به وقت و هزینه‌ای که دانشجو برای یادگیری اختصاص می‌دهد، درستکاری در انجام تکلیف‌ها و تلاش‌های علمی از جمله عواملی است که به حفظ سلامت

انسانی و رشد اخلاقی دانشجویان کمک می‌کند. توانایی برقراری ارتباط متقابل یکی از مهم‌ترین خصوصیات اکتساب شده دانشجویان است، یکی از مهارت‌های لازم، توانایی برقراری ارتباط صحیح بین مدرس و فراگیران است و چنانچه این رابطه به خوبی برقرار شود هدف‌های آموزشی با کیفیت و سهولت بیشتری تحقق می‌یابد. برقراری ارتباط و تعامل دارای اصول و فنون شناخته شده‌ای که آشنایی با آنها برای هرآموزش دهنده‌ای ضروری می‌باشد. رفتارهای اخلاقی تنها نشان دهنده رفتار مناسب افراد در شرایط بحرانی نیست بلکه رفتار اخلاقی که نشان دهنده سطح سواد اخلاقی افراد است، با تعهد افراد نسبت به دیگران و کیفیت روابط، و تعاملات روز مره آنان مشخص می‌شود.

نتایج این تحقیق همچنین نشان داد که بین تعاملات اساتید و دانشجویان و توانمندسازی روانشناختی آنان رابطه وجود دارد. این نتایج به وسیله تحقیقات دیگری که در این زمینه انجام شده است مورد حمایت قرار گرفته و با نتایج آنها همسو است (۱۷-۲۱). سواد اخلاقی دانشجویان زمینه آشنایی آنان را با اصول اخلاقی فراهم می‌کند که براساس آن رفتار توأم با احترام، توجه به آزادی و استقلال دیگران، سود رساندن، خودداری از ضرر رساندن، انصاف، درستی و اعتماد سازی، رفتار اخلاقی را شکل می‌دهد. تعاملات مثبت و سازنده دانشجویان و اساتید که برپایه سواد اخلاقی آنان باشد بر ویژگی‌های روانی و عاطفی آنان تأثیرگذار است. ضمن آنکه ادراک آنان را از استقلال، خود باوری، همکاری، و حمایت‌های گروهی تقویت می‌کند، توانمندسازی روان شناختی را در آنان ایجاد می‌کند. زمانی که استاد به دانشجویان اعتماد می‌کند، استقلال در انجام فعالیت‌های علمی را به آنان واگذار می‌کند و زمینه تقویت

مسئولیت پذیری را در آنان ایجاد میکند، از سوی دیگر حمایت‌های استاد را به دنبال دارد که حالت‌های عاطفی مثبت را در آنان ایجاد کرده و قدرت تصمیم‌گیری را در آنان افزایش می‌دهد و در نتیجه توانمندسازی روان‌شناختی در آنان افزایش می‌یابد (۱۷).

براساس نتایج حاصل از بررسی این تحقیق پیشنهاد می‌شود با توجه به اینکه دانشگاه مهم‌ترین نقش را در دوران زندگی هر دانشجو ایفا می‌کند، و بر زندگی دانشجو تأثیر گذار است برنامه‌ریزی مشخص و هدفمند می‌تواند در اعتلای سواد اخلاقی دانشجویان مؤثر باشد و بنا بر این با توجه به ماهیت اکتسابی بودن سواد، به نظر می‌رسد دانشگاه‌ها و مرکز آموزش عالی با قرار دادن هدف سواد آموزشی اخلاقی در برنامه‌ریزی درسی، زمینه را برای تقویت روابط و توانایی‌های روانی دانشجویان فراهم کنند. با توجه به اینکه سواد اخلاقی بخش مغفول مانده انواع سواد است، لذا پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها ضمن تدوین دروس و فعالیت‌های اخلاق مدار در برنامه درسی دانشجویان، در ارزیابی‌های علمی دانشجویان ارزیابی از سواد اخلاقی آنان نیز به عمل آید. همچنین پیشنهاد می‌شود با گسترش فعالیت‌های تحقیقاتی در این زمینه شرایط لازم برای به حساب آوردن سواد اخلاقی در کنار سایر انواع سواد و معرفی آن به عنوان سواد تأثیرگذار بر زندگی افراد تلاش شود.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش نشان داد که تعامل بین استاد-دانشجو از یک سو و توانمندسازی روان‌شناختی دانشجویان از سوی دیگر می‌تواند تحت تأثیر عامل سواد اخلاقی باشد. به عبارت دیگر اگر دانشجویان از سواد اخلاقی بهره‌مند باشند می‌توانند روابط مفید، مؤثر و قاعده‌مند را با اساتید برقرار نموده و از توانایی‌های علمی آنان به صورت درست و شایسته بهره‌مند شوند. افزایش اعتماد و صمیمیت بین استاد و دانشجو همچنین باعث فراهم بودن شرایط مناسب برای دانشجو در دانشگاه، افزایش روحیات و تعلق او نسبت به فعالیت‌های علمی، همکاری و کارگروهی، برقراری ارتباط آسان و شفاف بین دانشجویان و اساتید، جلسات بحث و تبادل نظر با دانشجو جهت ارتقاء مباحث مربوطه و ایجاد تحول در دانشجویان و توانمندسازی روان‌شناختی آنان

می‌شود. از سوی دیگر داشتن سواد اخلاقی نوعی اعتماد به نفس ناشی از توانمندسازی روان‌شناختی در آنان ایجاد می‌کند که توأم با احساس معنی‌داری، استقلال و شایستگی است.

ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورد استفاده، اصل اخلاقی امانتداری علمی رعایت و حق معنوی مولفین آثار محترم شمرده شده است و سایر اصول اخلاق علمی همچون رازداری و رضایت آگاهانه، رعایت شده است.

واژه نامه

1. Ethical Literacy	سواد اخلاقی
2. Ethical Behavior	رفتار اخلاقی
3. Ethic	اخلاق
4. Ethical Sensitivity	حساسیت اخلاقی
5. Reasoning	استدلال ورزی
6. Ethical Imagination	تخیل اخلاقی
7. Ethical Decision	تصمیم اخلاقی
8. Ethical Exploration	اکتشاف اخلاقی
9. Ethical Potential	پتانسیل اخلاقی
10. Literacy Professional	سواد حرفه‌ایی
11. Psychological Empowerment	توانمندسازی روان‌شناختی
12. Empowerment	توانمندسازی
13. Sense of Competency	احساس شایستگی
14. Effectiveness Sense of	احساس مؤثر بودن
15. Sense of Autonomy	احساس خود مختاری

منابع

- organizational citizenship behavior and organizational performance. *Ethics in Science and Technology*; 10(4):107-108. (In Persian).
- Herman T. (2007). Philosophical theories of privacy for an adequate online privacy policy. *Metaphilosophy*; 38(1): 1-22.

13. Marjaei S ,Ghazi-Tabatabaei M. (2001). The study of factors influencing university self-efficiency of MA and PHD students of Tehran University. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*; 5(19): 31-57. (In Persian).
14. Navah A ,Rezadoost K ,Pour-Tarkarouni M. (2013). Factors affecting student interaction with faculty. *Journal of Research and Planning in Higher Education*; 5(63). (In Persian).
15. Jazebizadeh M ,Karimi MR. (2011). Study of factors affecting the empowerment of the relationship between faculty and students of Islamic Azad University. *Journal of Social Sciences*; 4(5): 23. (In Persian).
16. Zakaria A ,Wafaa F ,Sleem A ,Seada M. (2016). Effectiveness of ethical issues teaching program on knowledge ,ethical behavior and ethical stress among nurses. *Journal of Nursing Education and Practice*; 6 (7): 125-127.
17. Tzine A ,Mihai F ,Cristinel V.(2016). Relating ethical climate ,organizational justice perceptions and leader-member exchange (LMX) in Romanian organizations. *Journal of Work and Organizational Psychology*; 31: 51-57.
18. Gomez C ,Rosen B. (2001). Leader-member exchange as a link between managerial trust and employee empowerment. *Group and Organization Management*; 26: 53-69
19. Chen J ,Tang Q ,Tang NY. (2013). Temptation , monetary intelligence (love of money) and environmental context on unethical intentions and cheating. *Journal of Business Ethics*; 123(2): 197-219.
20. Tang TLP ,Sutarso T. (2013). Falling or not falling into temptation? Multiple faces of temptation ,monetary intelligence and unethical intentions across gender. *Journal of Business Ethics*; 116(3): 529-552.
21. Tang TLP ,Liu H. (2012). Love of money and unethical behavior intention: Does an authentic supervisor's personal integrity and character (ASPIRE) make a difference? *Journal of Business Ethics*; 107(3): 295-312.
3. Tuana N. (2007). Conceptualizing moral literacy. *Journal of Educational Administration*; 45(4): 364-378.
4. Ghaneie-Rad M. (2006). The role of students and professors interaction in the formation of academic social capital. *Iranian Journal of Sociology*; 7(3):13-29. (In Persian).
5. Khaleghi N ,Chenari M. (2015).The relationship between moral and intelligence with altruism. *Ethics in Science and Technology*; 10(4): 55-56. (In Persian).
6. Salimi M ,Khodaparast M. (2016). The effect of teacher student relationship on educational motivation and research self efficacy in graduated students of physical education and sport sciences. *Research on University Sport*; (9): 109-126. (In Persian).
7. Salajegheh ,A ,Safari S. (2015). The relationship between professors' professional ethics and performance. *Ethics in Science and Technology*; 10(3):104-105. (In Persian).
8. Abili K ,Nastezaie N. (2010). Surveying the relationship between psychological empowerment and organizational commitment in nursing staff. *Toloo-e- Behdas*; 8 (1-2): 25-39.
9. Behravan H. (2004). Social and cultural the role of social and cultural participation and the feeling of social change. *The Journal of the Young Studies*; (6):24-45. (In Persian).
10. Abdollahi B.(2005). Psychological empowerment: dimensions and validation on the structural equation model. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*; 11 (1): 37-63. (In Persian).
11. Dana Y. (2006). The relationship of service provider power motivation ,empowerment and burnout to customer satisfaction. *International Journal of Service Industry Management*; 17 (3): 258 – 270.
12. Abdollahi M. (1996). *Sociology in Iran a look at the past ,present and future*. *Rahyaft Journal*; (13): 20-26. (In Persian).

